

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2015, Issue 2, Volume 36, Pages 77-82. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 06. 2014 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.06. 2015</p>
---	---

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**LOCUL DREPTULUI LA ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN SISTEMUL
DREPTURILOR FUNDAMENALE ALE OMULUI**

**PLACE OF THE RIGHT TO EDUCATION IN FUNDAMENTAL
HUMAN RIGHTS SYSTEM**

**ОСОБЕННОСТИ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА ОБРАЗОВАНИЕ
И ЕГО МЕСТО В СИСТЕМЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА**

NICHITA Rodica* / NICHITA Rodica / НИКИТА Родика

ABSTRACT:

**PLACE OF THE RIGHT TO EDUCATION IN FUNDAMENTAL
HUMAN RIGHTS SYSTEM**

In our country the right to education has a particular importance in the context of economic and political reform, modernization of all spheres of modern social life. To meet the challenges, the Republic of Moldova needs new approaches to the content of the right to education and educational investment in „human capital”. This will contribute to the development of innovative processes in Moldova.

It becomes obvious that an indisputable priority of the modernization process of the country, is the formation of a new system of relations in the field of education. This difficult project involves joint investment of financial resources and strengthening of human effort, of public associations and state authorities

To obtain a person of integrity, free thinking and prepared for life necessary to create an educational program developed. Our new education system should be centered on the fundamental right to education, stipulated by article 35 of the Moldovan Constitution, which requires to be studied multilaterally, in conjunction with other fundamental human rights.

Key words: law, the right to education, a fundamental right, education, education system, state.

JEL Classification: K33, K12, F53

REZUMAT:

**LOCUL DREPTULUI LA ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN SISTEMUL DREPTURILOR
FUNDAMENALE ALE OMULUI**

Problemele dreptului la învățatură din Republica Moldova capătă o importanță deosebită în contextul reformării sistemului economic și politic, modernizării tuturor sferelor vieții sociale moderne. Pentru a face față provocărilor care stau în fața țării noastre, sunt necesare noi abordări privind conținutul dreptului la învățatură

* NICHITA Rodica - Magistru în drept, Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / NICHITA Rodica - Master of Law, PhD student, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova). / НИКИТА Родика - Магистр права, аспирантка, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

și nivelul de educație și de investiții în „capitalul uman”. Aceasta va contribui la dezvoltarea proceselor inovatoare, din Republica Moldova.

Devine evident faptul că o prioritate incontestabilă a procesului de modernizare a țării constă în formarea unui nou sistem de relații în domeniul educației. Un astfel de proiect complex presupune investirea în comun a resurselor financiare și consolidarea efortului uman, al asociațiilor obștești și al statului, în scopul obținerii educației necesare pentru formarea unei personalități integre libere și pregătirea acesteia pentru viața socială. Nucleul noului sistem educațional ar trebui să fie dreptul fundamental la învățatură, stabilit în art.35 din Constituția Republicii Moldova, care necesită să fie supus unui studiu multilateral, în strânsă legătură cu alte drepturi fundamentale ale omului.

Cuvinte cheie: drept, stat, dreptul a învățatură, drept fundamental, învățământ, educație, sistem.

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

РЕЗЮМЕ:

ОСОБЕННОСТИ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА ОБРАЗОВАНИЕ И ЕГО МЕСТО В СИСТЕМЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

В условиях реформирования экономической и политической системы, модернизации всех сфер современной жизни вопросы образования приобретают особое значение. Для решения сложных задач, поставленных перед страной, необходимы новые подходы к содержанию и уровню образования, вложения средств в «человеческий капитал». Это поможет развитию инновационных процессов, позволит Республике Молдова занять достойное место среди передовых государств мира.

Очевидно, что для проведения модернизации страны формирование новой системы отношений в сфере образования является приоритетной задачей. Такой комплексный проект предусматривает совместное вложение финансовых средств и консолидацию усилий человека, общественных объединений и государства с целью получения образования, необходимого для формирования полноценной свободной личности и ее подготовки к жизни в обществе. Ядром новой образовательной системы должно быть закрепленное в ст.35 Конституции Республики Молдова право человека на образование, которое требует всестороннего исследования в неразрывной связи с другими правами человека.

Ключевые слова: Закон, право на образование, фундаментальное право, образование, система образования, государственного.

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

Dreptul la învățatură are un sistem special de realizare, care este îndeplinit prin acțiunile comune ale celor trei părți. În primul rând, persoana care acționează ca un inițiator, întreprinde acțiuni active pentru realizarea drepturilor egale și le poate apăra în mod independent. În al doilea rând, statul care creează condiții necesare pentru realizarea și protecția dreptului analizat. Și, în sfârșit, societatea, care prin intermediul organizațiilor comerciale și necomerciale, oferă servicii educaționale, monitorizează, oferă propuneri pentru îmbunătățirea sistemului de învățământ, precum și îl îmbunătățește în mod independent.

Dreptul la învățatură nu poate fi caracterizat ca un drept secundar sau primar – acesta este o parte integrantă a sistemului drepturilor omului. Este

evident faptul că drepturile din „a doua generație”, inclusiv dreptul la învățatură, „ar trebui să fie parte integrantă a unui mecanism social în cadrul căruia ar promova stima de sine a titularilor acestor drepturi, dar, în același timp, ar consolida sentimentul acestora de solidaritate socială”.¹ Sarcina creării unui astfel de sistem educațional, care își propune dezvoltarea unei personalități integre, conștientă de bazele morale și juridice a relațiilor în societate și dispuși să le urmeze, nu este doar o sarcină a statului, dar, de

¹ Le droit à l'éducation dans la Charte sociale européen. Conseil de l' Europe, 16 novembre 2006. [On-line]: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Theme%20factsheets/FactsheetEducation_fr.pdf (Vizitat la: 13.04.2015).

asemenea, a societății în general. În acest caz, interesele omului, societății și statului coincid - competitivitatea unei țări depinde de eficiența sistemului de învățământ, care, la rândul său, este condiționată de starea economică a statului. Fără un sistem de învățământ bazat pe principiile libertății, egalității accesului la învățământ, participării statului și egalității în educație, este imposibilă dezvoltarea științei, tehnologiei, metodelor și mijloacelor de producție. Cu toate acestea, în contextul globalizării, realizarea dreptului la învățatură este un instrument important al comunicării inter-statale, comunicare inter-culturale și inter-etnice. „Interacțiunea culturilor, schimbul de idei, informații, etc. - o condiție necesară pentru dezvoltarea normală a lumii moderne”², iar această condiție nu poate fi realizată fără crearea sistemelor educaționale eficiente în fiecare stat în parte.

Astfel, dreptul la învățatură reprezintă nu numai un drept fundamental al omului, ci în același timp o garanție necesară pentru realizarea altor drepturi ale omului. Acest lucru se datorează faptului că anume educația permite individului să conștientizeze natura drepturilor și responsabilităților sale, să le realizeze și să le exercite - adică, asigură transmiterea competențelor și cunoștințelor necesare pentru viața individului în societate și participarea acestuia la viața statului. Mai mult decât atât, în raport cu multe alte drepturi, în primul rând, dreptul la viață, dreptul la o viață decentă și dreptul la muncă, realizarea acestui drept creează anumite garanții economice și sociale care asigură diversitatea locurilor de muncă, sporirea auto-identificării, obținerea unei poziții sociale mai bune necesare pentru o viață decentă.

Pe lângă aceasta, dreptul la învățatură este strâns legat de principiile altor drepturi ale omului, care stabilesc posibilitatea de a vorbi limba maternă, și de a trăi în conformitate cu tradițiile naționale. Din aceleași motive, dreptul la învățatură joacă o importanță majoră pentru drepturile procedurale și dreptul la o protecție jurisdicțională. Este clar faptul că dreptul la învățatură este în același timp o garanție practică pentru toate celelalte drepturi ale omului, unindu-le la un loc și ocupând un loc special într-un sistem unificat al drepturilor omului.

Analiza naturii juridice a dreptului la învățatură și locul acestuia în sistemul drepturilor omului, ne permite să tragem următoarele concluzii:

Dreptul la învățatură - o proprietate normativ-structurată a existenței și o formă de realizare a intereselor individului, care determină măsura libertății individuale a omului, datorită proprietăților activităților politice, socio-economice și culturale ale statului în procesul de învățământ, care dezvăluie natura raporturilor dintre individ, societate și stat în acest domeniu;

Obiectul de reglementare a dreptului la învățatură include relațiile publice legate de toate formele de educație și instruire;

Dreptul la învățatură are un obiectiv complex unic - formarea unei personalități libere cu drepturi depline și pregătirea acesteia pentru viață în societate prin transmiterea sistematică a cunoștințelor, normelor morale, standardelor etice și juridice, experienței și formării competențelor necesare umane. Dreptul în cauză are drept scop echilibrarea inegalităților sociale prin menținerea unui nivel adecvat de educație generală și dezvoltarea altor forme de învățământ;

Realizarea dreptului la învățatură depinde de activitatea statului și situația economică a țării, reglementarea de stat a domeniului învățământului este necesară pentru realizarea drepturilor subiective;

Dreptul la învățatură are caracter de program și scop, exprimat în necesitatea perfecționării continue a legislației în domeniul învățământului și activitatea statului în realizarea dreptului analizat;

Raporturile legate de realizarea dreptului la învățatură se bazează pe participarea comună a omului, statului și societății prin intermediul instituțiilor comerciale și necomerciale. În acest caz, rolul principal în realizarea acestuia îi revine statului;

Interesele participanților la raporturile educaționale au o singură direcție, se completează reciproc și nu au superioritate unul față de altul;

Trăsăturile caracteristice ale dreptului la învățatură constau în combinarea libertății „negative” și „pozitive”. Acest lucru înseamnă că individul are dreptul de a alege formele și metodele de predare, în care statul nu poate interveni, și că este protejat împotriva discriminării în domeniul învățământului, dar poate conta pe acțiunea pozitivă a statului de

² The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

creare a unui sistem de învățământ și altor condiții necesare pentru realizarea dreptului care îi aparține;

Dreptul fundamental la învățatură reprezintă un drept cultural, drept din „a doua generație”, „drept care implică cheltuieli considerabile” și „activ”.

Dreptul la învățatură este în același timp un drept și o garanție de realizare a altor drepturi ale omului, asigurând existența acestora, dezvoltarea și răspândirea la nivel mondial, precum și baza economică și socială a acestora, ocupând un loc special într-un sistem unificat de drepturi ale omului;

Trăsăturile caracteristice ale dreptului la învățatură în cadrul sistemului drepturilor omului constau în sporirea oportunităților de realizare conștientă a altor drepturi ale omului. Dreptul la învățatură presupune obținerea unui nivel necesar de educație care contribuie la dezvoltarea culturii, spiritului de echitate, care îi permite să evalueze în mod liber și să realizeze alte drepturi - politice, sociale, economice și personale.

Susținând poziția celebrului teoretician al dreptului american, Ronald Dworkin, care menționa că „multe dintre cerințele cu privire la drepturi, inclusiv unele dintre cele mai importante, nu pot fi demonstrate, și, prin urmare, trebuie să se elaboreze principii, în conformitate cu care se adoptă deciziile oficiale cu privire la drepturile în litigiu”³, propunem aplicarea acestei idei cu referire la dreptul la învățatură. Caracterul de program și scop al dreptului la învățatură nu permite întotdeauna delimitarea cu precizie a drepturilor și obligațiilor individului în domeniul educației și descrierea în detaliu a obligațiilor statului, îndeplinirea cărora este necesară pentru realizarea drepturilor subiective, de aceea în acest caz categoria de „principii a dreptului la învățatură” ar trebui să faciliteze determinarea conținutului și semnificației acestui drept.

În literatura juridică modernă există o justificare a drepturilor omului ca principii sau prin intermediul principiilor acestora. Filozoful german Robert Alexy justifică existența drepturilor omului ca norme-principii care solicită ca „ceva să fie realizat în cea mai mare măsură posibilă, în prezența posibilităților de fapt

și de drept disponibile”⁴. Alexy evidențiază o serie de trăsături caracteristice ale principiilor drepturilor omului, precum - universalitatea, fundamentalism, abstractizare, moralitatea și prioritatea.⁵ Aceste principii definesc prioritatea drepturilor omului asupra dreptului pozitiv, care este singura formă de exprimare a acestora și „nu a fost considerată niciodată ca decizie finală”. Noțiunea de principii a unui drept specific ne ajută să rezumăm teoriile diverse, uneori chiar contradictorii, și să stabilim dispozițiile generale cu privire la aceasta, care sunt relevante pentru fiecare persoană în orice sistem juridic.

Noțiunea conținutului dreptului la învățatură prin intermediul principiilor sale fundamentale nu este una nouă - programul Dreptul la educație al Organizației Națiunilor Unite publică materiale bazate pe recunoașterea celor patru principii ale dreptului la învățatură: (1) disponibilitatea, adică îndeplinirea unei activități de stat necesare pentru realizarea dreptului și existența infrastructurii și profesorilor instruiți; (2) accesibilitatea, adică, lipsa discriminării și asistenței în obținerea educației de către păturile cele mai marginalizate ale societății; (3) admisibilitatea, și anume independența educației, siguranța acesteia și profesionalismul personalului didactic; (4) adaptabilitatea, și anume flexibilitatea conținutului educației, conformitatea acesteia cu situația economică și socială actuală („4 As” – Availability; Accessibility, Acceptability, Adaptability).⁶

După opinia autorului care împărtășește acest concept, Reprezentantul Special al ONU pe probleme ce țin de dreptul la învățatură, Catherine Tomaszewski, aceste patru principii trebuie să fie în același timp și conținutul dreptului la învățatură, precum și indicatorii de realizare a acestuia.⁷ În ciuda faptului că aceste principii pot fi găsite în lucrările unor autori străini și în unele documente analitice elaborate

⁴ Alexy R.A Theory of Constitutional Rights. The Northern Ireland legal quarterly. 2004, V. 55, no. 2, p. 206 - 208.

⁵ Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. București: Ed. Lumina Lex, 1998. 479 p.

⁶ Right to education - What is it? Education and the 4 As. Right to Education project. [On-line]: <http://www.right-to-education.org/node/226> 2011-12-18 (Vizitat la: 03.04.2015).

⁷ Mihai Gh., Popescu G. Introducere în teoria drepturilor personalității. București: Editura Academiei Române, 1992. 135 p.

³ Cârnaț T. Protecția juridică a drepturilor omului. Chișinău: Reclama, 2006. 384 p.

de organizațiile internaționale,⁸ acestea pot fi folosite numai în scopul determinării criteriilor cărora ar trebui să corespundă educația, dar acestea nu răspund la întrebarea ce fel de drepturi și obligații apar la individ și stat.

Cercetătorul canadian John Karmel identifică în lucrările sale două principii ale dreptului la învățatură: principiul beneficiilor obținute, care, în opinia sa, exprimă esența dreptului omului la învățatură - realizarea interesului individului în obținerea educației și actului de studii de nivelul corespunzător, precum și principiul respectării omului care presupune nivelul necesar de egalitate a oamenilor.⁹ În acest caz, autorul pornește de la interesele subiectelor raporturilor educaționale formate pe baza principiului egalității formale, și nu analizează aspectele legate de libertatea voinței și acțiunilor statului în domeniul educației.

În literatura juridică rusă, noțiunea dreptului la învățatură poate fi găsită, de asemenea, prin principiile sale. T.V. Guseva evidențiază trei elemente obligatorii ale dreptului la învățatură: dreptul de creață, dreptul la acțiuni pozitive și dreptul de revendicare a acțiunilor pozitive. În acest caz, cercetătorul consideră că expresia dreptului de creață o reprezintă acordarea educației, care corespunde următoarelor criterii. De exemplu calitatea, accesibilitatea, acceptabilitatea și adaptabilitatea, limbajul adecvat al educației, non-discriminarea și egalitatea juridică în acest domeniu, continuitatea și coerența, existența sistemului de învățământ și varietatea formelor sale, un spațiu educațional unic. În cele mai multe cazuri, aceste caracteristici reprezintă principiile educației în general, indisolubil legate de principiile dreptului la învățatură, sau componentelor acestuia. În acest caz, autorul răspunde, de asemenea, la întrebarea cum ar trebui să fie educația.

În opinia noastră, principiile dreptului la învățatură ar trebui să reflecte maximal atât

libertatea individului, dreptul acestuia de a solicita de la stat crearea condițiilor necesare pentru realizarea acestei libertăți, precum și necesitățile acestuia – adică obținerea unei educații de calitate pentru o viață decentă.

Principiile dreptului la învățatură - reprezintă ideile de bază care definesc conținutul dreptului la educație și reflectă necesitățile, drepturile și obligațiile omului, societății și statului în domeniul educației. Propunem să analizăm dreptul la învățatură prin prisma celor patru principii care au evoluat treptat și care stau și în prezent la baza reglementării raporturilor educaționale: (1) libertatea educației, (2) accesul egal la educație, (3) participarea statului în domeniul educației și (4) egalitatea în educație. Principiile reprezintă un singur sistem, se completează reciproc, nu sunt subordonate unul celuilalt. Principiile în cauză caracterizează aspectele cele mai relevante ale dreptului la învățatură, evidențiază dispozițiile de bază care sunt esențiale pentru funcționarea acestuia. Scopul acestei abordări – constă în reliefaarea nu a tuturor caracteristicilor dreptului la învățatură, ci doar a acelor care pot fi considerate că definesc esența acestuia și din care va urma precizarea în continuare a conținutului dreptului la învățatură.

Bibliografie:

1. Alexy R. A Theory of Constitutional Rights. The Northern Ireland legal quarterly. 2004, V. 55, no. 2, p. 206 - 208.
2. Cârnaț T. Protecția juridică a drepturilor omului. Chișinău: Reclama, 2006. 384 p.
3. Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. București: Ed. Lumina Lex, 1998. 479 p.
4. Karmel J. The Right to Education: Examining its Meanings and Implications. Vancouver, 1998, p. 96-99.
5. Le droit à l'éducation dans la Charte sociale européenne. Conseil de l' Europe, 16 novembre 2006 [On-line]: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Theme%20factsheets/FactsheetEducation_fr.pdf (Vizitat la: 03.04.2015).
6. Mihai Gh., Popescu G. Introducere în teoria drepturilor personalității. București: Editura Academiei Române, 1992.
7. Right to education - What is it? Education and the 4 As. Right to Education project. [On-line]: <http://www.right-to-education.org/node/226> (Vizitat la: 03.04.2015).

⁸ Right to Education: Scope and Implementation. General Comment 13 on the Right to Education. UNESCO, 2003, p. 9; The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

⁹ Karmel J. The Right to Education: Examining its Meanings and Implications. P. 96 – 99. [On-line]: [http://dspace.library.uvic.ca/bitstream/handle/1828/882/Final%20Draft-April%202015.cwk%20\(WP\).pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.library.uvic.ca/bitstream/handle/1828/882/Final%20Draft-April%202015.cwk%20(WP).pdf?sequence=1&isAllowed=y) (Vizitat la: 05.04.2015).

8. Right to Education: Scope and Implementation. General Comment 13 on the Right to Education. UNESCO, 2003, p. 9.

9. The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

10. The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

Copyright©Rodica NICHITA, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD 2009, Chișinău, Republica Moldova
Str. Alexei Mateevici, 60. Universitatea de
Stat din Moldova.

E-mail: r.nichita2012@yandex.com